

MARKERUD GÅRD, GNR. 6, BNR. 1, 10, 138, 146, 147 I
NITTEDAL KOMMUNE

Dokumentasjonsvedlegg

Akershus fylkeskommune 12.06.2012

Innhold:

- Forord	s. 2
- Kart over fredningsområdet	s. 3- 4
- Beskrivelse av fredningsområdet	s. 5
- Kulturminnefaglig vurderinger	s. 9
- Historikk	s. 11
- Beskrivelse av hagens utvikling	s. 14
- Restaurering av hagen 2004-2011	s. 28
a) Registrering	s. 28
b) Mål for bevaring og restaurering av hagen på Markerud	s. 33
c) Beskrivelse av gjennomførte tiltak i Fase 1	s. 34
d) Beskrivelse av gjennomførte tiltak i Fase 2	s. 38
- Avslutning	s. 56

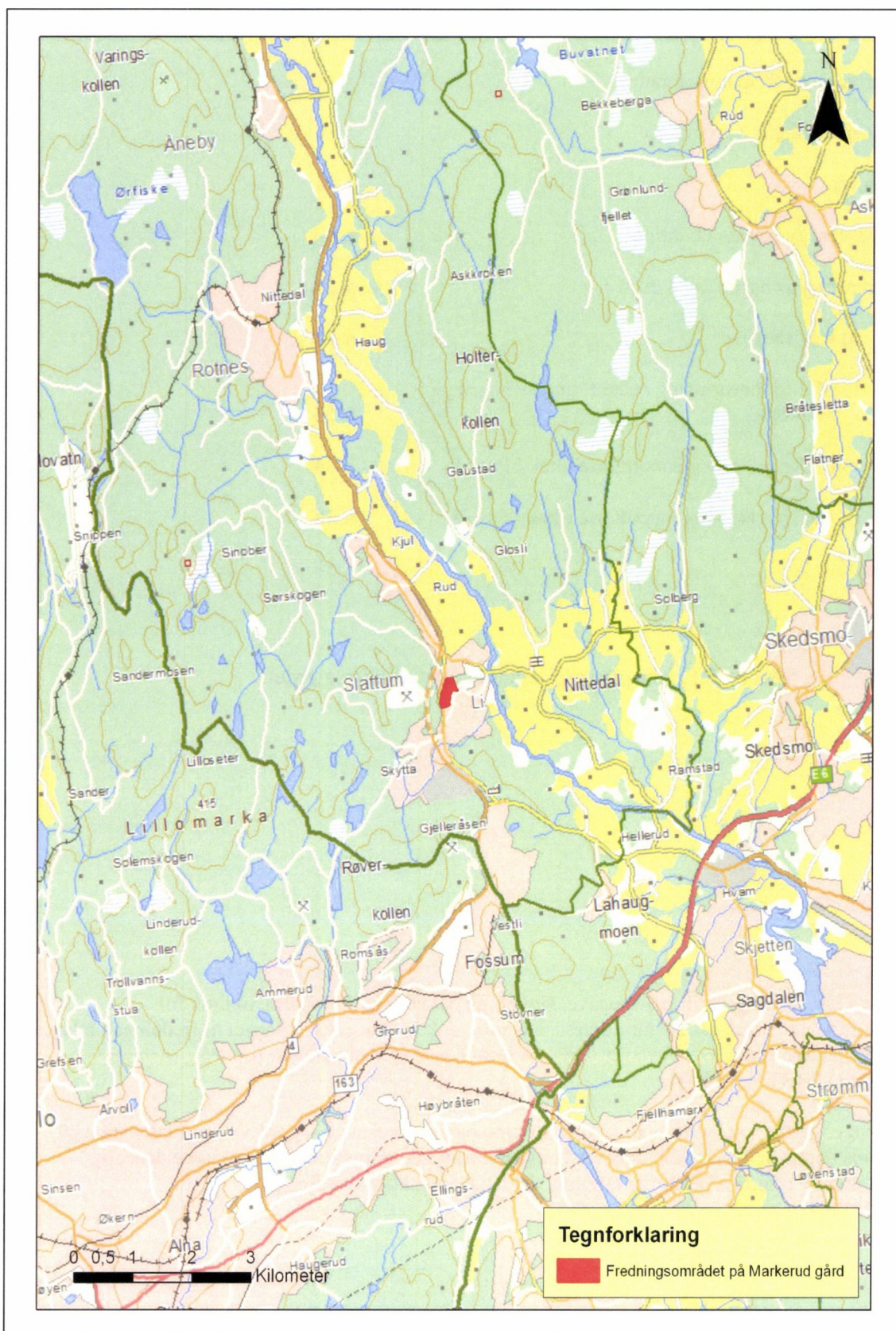
Forsidebilde: Søndre del av hagen med beiteområdet utenfor gjerdet.

Forord

Jan Høvo har velvilligst stilt sin oppgave, **Hagen på Markerud i Nittedal**, til bruk for fylkeskommunen i forbindelse med utarbeidelsen av dokumentasjonsvedlegget til fredningsforslaget for hagen på Markerud. Oppgaven er skrevet i forbindelse med et kurs om *Bevaring av historiske hager* som UMB holdt i 2004.

Jan Høvo er gartner og har foretatt dokumentasjon og utført restaureringen av hagen sammen med eier. Hans opptegnelser, avveininger som er gjort i forbindelse med restaureringsarbeidene, og beskrivelser av utførte arbeider, er tatt inn i dette dokumentasjonsvedlegget. De fleste bildene er tatt av Jan Høvo.

Oversiktskart

Beskrivelse av fredningsområdet.

Markerud gård har adresse Kirkeveien 27, og ligger på Slattum i Nittedal, vis av vis Bjonndalen Bruk. Hovedbygningen er oppført i 1829 i klassisistisk stil / empire. Hageanlegget antas å ha kommet samtidig og følger datidens mote som var preget av den romantiske engelske hagestilen med slyngede grusganger, stauderabatter og lysthus av løvtrær. Hagen var trolig delt i en pryddel og en nyttedel med bærbusker, frukttrær og kjøkkenhage. Hovedhuset og hagen ligger til side for selve gårdstunet og adskilt fra dette med gjerde og port. Hovedatkomsten til hus og hage har vært fra Nittedalsveien, gjennom hovedporten og alléen som ligger aksialt på hovedhusets inngangsparti.

Gården ligger i et LNF- område, der jordene omgir gårdens bebyggelse på tre sider. Utenfor jordene og noen mindre skogbevokste områder, kryper boligområder tett innpå. Området har en karakter av et relativt lukket landskapsrom med svak helning mot øst, og er i syd formet som en skål. Fremdeles kan bygningene og hagen leses sammen med kulturlandskapet rundt uten at bebyggelsen rundt forstyrrer opplevelsen i særlig grad.

Hagen

Da nåværende eier overtok hovedbygningen på Markerud i 2005 var hagen ustelt og gjenvokst og bar få synlige tegn på å ha vært et 1800-talls hageanlegg. Etter å ha blitt grundig dokumentert av gartner Jan Høvo, tegnet det seg en klassisk 1800-talls hage med spor av den opprinnelige hagen, endringer fra sent 1800-tall og tidlig 1900-tall, og videre spor av endringer gjort i tiden rundt 1940-tallet. I 2006 ble restaureringsarbeidene påbegynt. På bakgrunn av registreringene ble det vurdert å hente frem hagens karakter slik den har utviklet seg gjennom flere tidsperioder, men med hovedvekt på utseende rundt 1940 - tallet. Anne Sæterdal som er en av eierne, har egne opplevelser fra Markerud på 1940-tallet og er derfor en viktig kilde til restaureringsarbeidet av hagen.

Tunet

Tunet ligger nord for hovedbygningen og hagen og adskilt med gårdsveien som i dag brukes som lokal gangvei.

Det ble avholdt branntakst på Markerud 20. januar 1851, og i den opplyses at foruten hovedbygningen og drengestuen er det en stolpebu av tømmer, tekket med bord og sten, et skjul i bindingsverk, isyet med bord, bordtekket. Inneholder smie og vedskjul. Et fehus oppført av tømmer og tekket med bord og sten. Inneholdt 12 båser. En ladebygning i tømmer, 8 laft, tekket med bord og sten, en stallbygning i tømmer, under samme tekke som ladebygningen, tekket med bord og sten, inneholder 12 spiltau, samt en vognremisse av bindingsverk, kledd og tekket med bord.

Låven lå som en avgrensning av tunet mot nord, mens drengestuen lukket tunet mot øst. På et

bilde fra 1890-tallet, der Nitedal Tændstiksfabrikk er i full drift, ses den gamle låven sammenbygget med noen mindre bygninger, både mot vest og mot øst. Denne låven ble revet av Hans Prydz etter 1901 og erstattet med en ny. Fotografier viser at bygningene på 1940-50 tallet vær sammenbygd med en vinkelbygning i en lett konstruksjon med slakt pulttak, teknet med bølgeblikk. Vinkelbygningen inneholdt vedskjul, verktøy og maskiner, materiallager, og en utedo i vinkelen. Nærmest låven var det vedstabler og sageplass.

Da låven som Dr. Prydz oppførte forsvant på 1990-tallet, mistet tunet sin avgrensning mot nord. Tuften etter låven ligger i dag som overgrodde hauger, og i nord vokser stedegen krattskog opp. Tidligere lå stabburet mot Kirkeveien i vest. Syd for stabburet der gangveien begynner, kan Anne Sæterdal, Dr. Prydz' barnebarn, fortelle at det var en port med portstolper av granitt. I forbindelse med utvidelse av Nittedalsveien ble stabburet revet etter sigende under påtrykk fra veivesenet.

I Markeruds tidligste historie ble gården benyttet til avkobling, forlystelse og som utgangspunkt for jakt. I en slik sammenheng var hovedhuset og hagen viktigst. Ut fra branntaksten å dømme hadde Markerud også en stor landbruksdrift. Den tidlige funksjonsdelingen mellom hovedhuset og hagen og landbruksvirksomheten, kan være grunnen til at landbruksrelatert bebyggelse så tydelig er organisert i et eget tun nord for hovedbygningen, på den andre siden av gårdsveien. Hovedhuset og hagen har også sannsynligvis opprinnelig vært inngjerdet mot nord, og bidratt til en visuell forsterkning av funksjonsdelingen.

Slik tunet fremstår i dag, er landbruksrelasjonen vanskelig lesbar. Desto viktigere er det at tunet inngår i det fredete området som en nødvendig del av Markerud gård. På Dr. Prydz' tid kan Anne Sæterdal fortelle at gården hadde to hester, seks kuer noen griser, høner og klekkeri, gjess hund og katt og i korte perioder sauer og geiter.

Fredningsbestemmelsene åpner for at det i fremtiden kan oppføres en ny bygning på tomten etter låven for å lukke tunet mot nord. Tunet ble 30.03.1992 regulert til bevaring etter plan- og bygningsloven § 25.6. I reguleringsbestemmelsene § 3.2 står det at «bygningen (låven) kan erstattes av en ny bygning samme sted som har tilnærmet samme form og som blir tilpasset eksisterende bygningsmiljø» hele området som er regulert til bevaring inngår i forslaget om områdefredning etter § 19.

Drengestuen

Drengestuen er regulert til spesialområde bevaring og ligger innenfor området som er foreslått fredet etter § 19. Drengestuen er den eneste gjenværende bygningen på gården som relaterer seg til landbruksdriften. Bygningen som står der i dag ser ut til å være tredje generasjon av drengestuer. På tegningen av Markerud fra 1855 (s. 9) vises en bygning der drengestuen står i dag, men den kan se ut til å være tegnet med valmtak. På et bilde fra 1890, (s. 10) ses en lang saltaksbygning på samme sted. Drengestuens søndre del står på grunnmur av naturstein, og har utgravd kjeller. Denne delen inneholder boligrom for gårdsarbeidere både i første etasje og på loftet. Nordre del er fundamentert på 4 granitt piler og har hatt funksjoner som bryggerhus, med pipe og bryggepanne i den midtre delen, og diverse uthusfunksjoner med både til dyrehold og lagring. Bygningen kan være oppført på den tiden bildet ble tatt, eller senere. Det er dokumentert at bygningen er produsert på Strømmen Trævarefabrik som startet sin produksjon i 1884. Boligdelen er oppført i plankelaft, høvlet med profiler på innvendige stokker, slik at den konstruktive veggen også er rommenes synlige, og bemalte innside. Uthusdelen er oppført i bindingsverk, og hele huset er panelt med stående panel.

Drengestuen utgjør en av «veggen» i tunet og er viktig for oppfattelsen av helheten. Drengestuen er også etter hvert sjelden som bygningstype. Bygningen er ikke foreslått fredet etter § 15, fordi det er gjort en del skader på originale materialer, og en del utskiftninger av forrige eier som svekker autentisiteten. Mye av skadene kan rettes opp ved restaurering av bygningen. Drengestuen er imidlertid regulert til bevaring etter PBL. § 25.6. Fylkeskommunens kulturminneforvaltning anbefaler en utvidelse av reguleringen til også å omhandle deler av interiøret. Det vil kunne sikre den

opprinnelige planløsningen og de opprinnelige innvendige veggene, samtidig som det lettere kan legges til rette for en tidsmessig bolig.

Drengestuen før restaurering

Drengestuen etter at nødvendig utbedring er foretatt

Deler av jordveien

Jordveien omgir tunet på tre sider. Nordjordet som ligger nord for gårdsveien / gangveien, Fyrstikkjordet øst for hovedbygningen og Sørjordet syd for hagen.

På jordet øst for hovedbygningen lå Nitedal Tændstiksfabrik som ble bygget opp av Markeruds daværende eier Sund i 1863, etter at han kjøpte restene av den nedbrente fyrstikkfabrikken på Tjuvholmen i Kristiania. Fyrstikkfabrikken på Markerud trappet ned virksomheten fra 1875, og la ned sin produksjon i 1895 da hele virksomheten ble flyttet til Helsefyr i Oslo. Etter at Dr. Prydz overtok på Markerud i 1901 ble fabrikkbygningene revet.

Rester etter grunnmurene er fortsatt synlige på jordet.

Utenfor fredningsområdet, øst for Nordjordet ligger et område med gammelskog med viktig biologisk mangfold. Området er registrert i MiS (Miljøregistreringer i skog) Naturtype 15. Området forutsettes å stå urørt.

Deler av jordveien er fredet etter kulturminneloven § 19, for å sikre opplevelsen av den fredete hovedbygningen og den foreslått fredete hagen. Jordveien rundt bidrar til å forankre Markerud i landbrukets kulturlandskap for fremtiden, og derigjennom bidra til fortelle historien om gården og stedet.

Jordene rundt er i dag hovedsakelig beiteland. Topografien danner en skålform mot syd, og den, sammen med omkransende skogspartier gir landskapet en unik ro og opplevelse av tidsdybde, selv om både veier og bebyggelse ligger tett ved.

I kommuneplanen for Nittedal, (2009-2020), er deler av det flate plataået lengst syd på Sørjordet regulert til fremtidige boliger. Grensen for det foreslåtte fredningsområdet tilsvarer omtrent avgrensningen på kartet i kommuneplanens arealdel. Grensen er trukket slik at det vil være mulig å etablere et vegetasjonsbelte mot ny bebyggelse ved behov.

Fredning av deler av jordveien skal ikke være til hinder for vanlig landbruksdrift, eller for videreføring eller utvidelse av parselhagebruket øst for drengestuen.

Jordet syd for hovedbygningen beites av sauer fra Beitepatruljen.

Parsellhagen øst for drengestuen der barnehagen og burmesiske flyktninger dyrker grønsaker og blomster til eget forbruk.

Gårdsveien gjennom tunet. Sett mot drengestuen

Kulturminnefaglig vurderinger

Hagen

Fylkeskommunens kulturminneforvaltning vurderer at hagen på Markerud gård er av nasjonal verdi. Det finnes få fredete, private hager på gårdsbruk. Hagen har stor egenverdi som kulturminne, i tillegg til stor opplevelsese- og bruksverdi. På Markerud gir hagen de besøkende estetiske opplevelse som bringer tanken tilbake til tidligere tiders hageanlegg. Hagens samspill med hovedbygningen viser den tidsmessige helheten som det er viktig å formidle.

Den snart ferdigrestaurerte hagen på Markerud har fremdeles en hovedstruktur som går tilbake til tidlig 1800-tall. Typiske elementer er den sentrale alléen som går aksialt på hovedinngangen, slyngete grusganger, avrundede bed med stauder, lysthus av løvtrær og adskilt pryde- og nyttehage. Gjennom tidene er hagen videreutviklet og fått preg av skiftende moteretninger. Stakittgjerde og portene slik de nå er gjenoppført, kom tidlig på 1900-tallet sammen med dammen med springvann og tidsriktige staudebed på alléens sørside. Fra begynnelsen av 1900-tallet vites med sikkerhet at hagens øst og sørside har vært nyttehage med bærbusker, frukttrær og grønnsakhage. Hagen slik den vil fremstå etter restaureringen tar utgangspunkt i den best dokumenterte hageperioden, 1940-tallet, men lar også spor og strukturer fra de tidlige hageperiodene komme frem, slik vi også antar at hagen var på 1940-tallet. Restaurering av hagen er utført etter antikvariske prinsipper og retningslinjer. Vesentlige tiltak er avklart med kulturminneforvaltningen før arbeidene er gjennomført.

Tunet og deler av jordveien

Tunet ligger på nordsiden av hovedbygningen og avgrenses mot hovedbygningen og hagen av den gjennomgående gårdsveien i syd, adkomstveien i vest, parallelt med Hadelandsveien, jordene i nord og drengestuen i øst. Innenfor tunet ligger rester etter låvebygningen som ble revet i 1992. Tunet ligger i dag som et gjengrodd restareal foran drengestuen. Ved gjenoppføring av bygninger som er revet, kan tunet få tilbake sin tidligere karakter.

Tunet er viktig for lesbarheten av Markerud gård som landbrukseiendom.

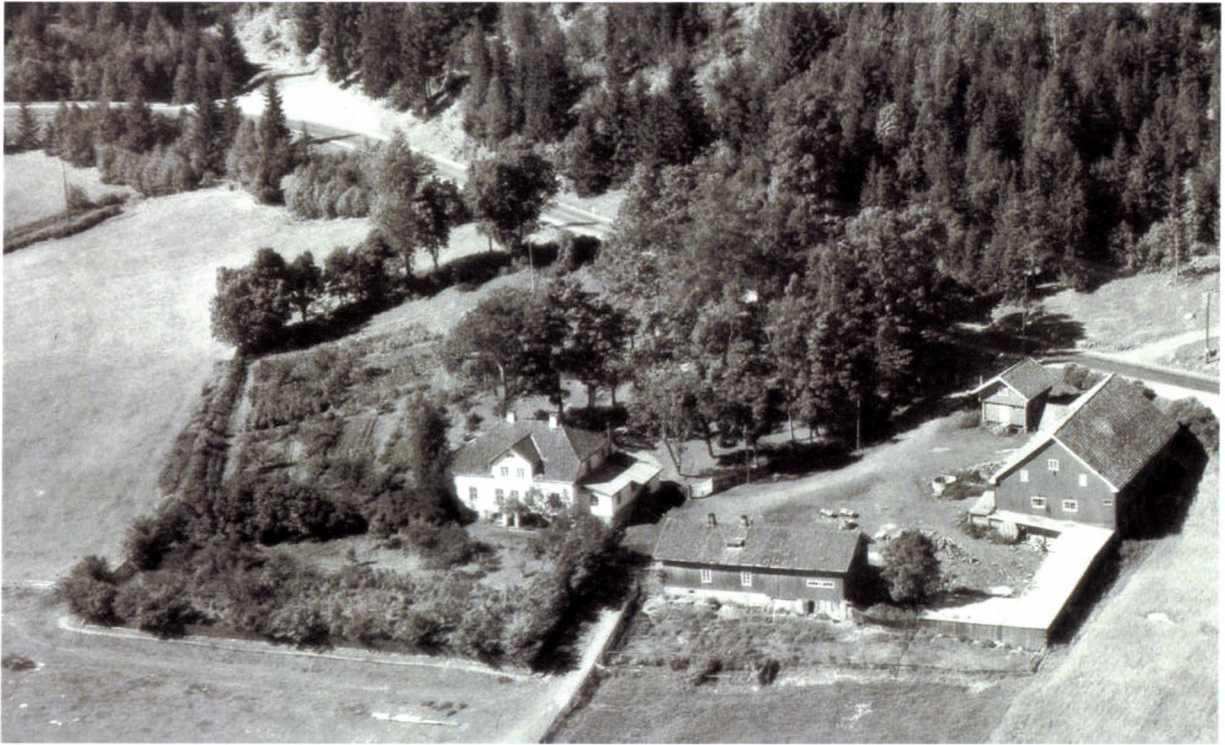
Deler av jordveien på Markerud gård foreslås fredet for å ta vare på opplevelsen av den fredete hovedbygningen i det som er igjen av landbrukets kulturlandskap. Det er viktig for opplevelsen av Markerud gård at jordene rundt ligger åpent og danner et lesbart, skjermet landskapsrom mellom åser og randvegetasjon. En utvidelse av fredningen på Markerud gård opplevelseseverdi.

Fylkesrådmannens kulturminneforvaltning vurderer Markerud gård med hage, tun og jordveien rundt som et helhetlig kulturminne av nasjonal verdi, og som det er viktig å bevare for fremtiden. Gården er egnet for å belyse og formidle bygningsvern, hagehistorie og landbrukstilhørigheten. Eiendommen ligger i et pressområde i Nittedal, Oslos nabokommune i nord. Det er derfor viktig å sikre at jordveien rundt ikke nedbygges slik at opplevelsen av Markerud gård i landskapet svekkes.

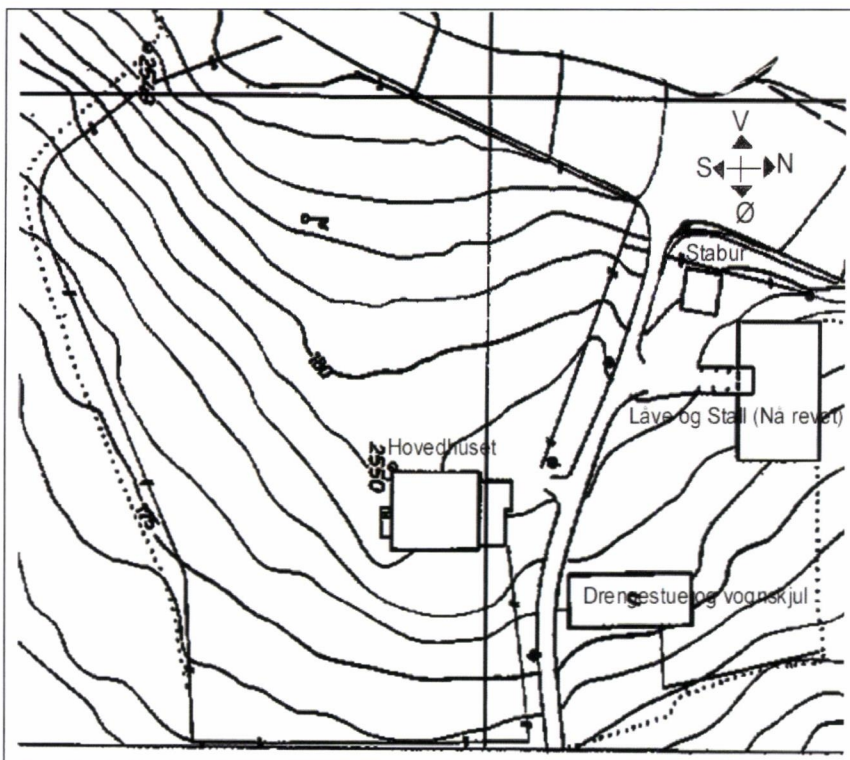
Eier av Markerud gård har utarbeidet en informativ nettside som formidler stedets historie og redegjør for restaureringsarbeidene, www.markerud.no

Historikk

Kilde: Hagen på Markerud i Nittedal – revidert utgave 2006 - Jan Høvo

Flyfoto av Markerud fra 1940/50- tallet.

Oversiktskart som viser hovedhuset, hagen, tunet, drengestuen, låven og stabburet.

Hovedbygningen og hagen. Bilde fra magasinet "Vi selv og våre hjem" i 1946.

Hagen på Markerud har elementer fra flere epoker. I dag fremstår hagen med rester av en tidlig 1900-tallshage med elementer fra 1800-tallets engelske hagestil, men med hovedvekt på hagens utforming på 1940-tallet. De mest karakteristiske trekkene ved hagen er i dag lønne-alléen ned mot hovedinngangen, dammen og lysthuset av alm. De danner den viktigste arkitektoniske rammen for opplevelsen av hagen. Hagen er i alt på ca. 7 mål.

Selv om Markerud har hatt mange eiere siden 1800 kan man inndelegge hagens historie i tre hovedperioder. Den første er i familien Colletts eier tid, med oppføringen av hovedhuset. Den andre perioden er som direktørbolig for fyrstikkfabrikken fra 1855 til 1895 og den tredje perioden som bolig for Dr. Prydz fra 1901 frem til 1957. I tiden deretter har eiere og brukere ikke bidratt til en positiv utvikling av hverken hus eller hage.

Det er funnet lite dokumentasjon som beskriver hagen på 1800-tallet. Det er derfor først og fremst funn i hagen, en tegning fra 1855, noen fotografier og hagehistorisk litteratur om denne perioden som har vært utgangspunktet for en beskrivelse av hvordan hagen sannsynligvis har vært anlagt.

Martine Collett (1787-1865)

Otto Collett (1784-1833)

Oversikt over eiere

Markerud er opprinnelig et gårdsbruk fra middelalderen. Navnet betyr skogrydningen. Gården er trolig ryddet fra Slattum gård i nord og vest og dette må ha skjedd i gammelnorsk tid (1050-1350) Med unntak av en periode etter svartedauden da gården lå øde, har gården alltid vært et bruk. (#1)

Militært kart fra 1818 viser tunet med en annen bygningsmasse enn den vi kjenner til i dag.

Fra slutten av 1700-tallet eide familien Collet, gjennom handelshuset Collett & Sønn, en rekke gårder på Østlandet deriblant Markerud. Familien benyttet Markerud som utfartssted under jaktseasonen (#2) og på dette tidspunktet var det sannsynligvis et annet og eldre våningshus som sto på gården. I 1821 gikk handelshuset Collett & Sønn til skifteretten. Markerud ble solgt på auksjon, men ble kjøpt tilbake av Otto Collett; Peter Collets sønn som var bestyrer av selskapet den siste tiden. I 1834 ble Markerud solgt til Isak Muus og i en periode frem til 1855 var det flere eiere som ikke bodde fast på gården. I 1855 kjøpte Johan Lauritz Sundt Markerud. Sundt bosatte seg på gården og oppførte Nitedals Tændstikksfabrik på tomten 100 meter øst for hovedbygningen. Fabrikken var i drift frem til 1895.

I 1901 ble gården solgt til distriktslege Hans Prydz. Prydz som blant annet var ordfører i Nittedal i flere perioder samt Stortingsmann i to perioder. Hans Prydz bodde på Markerud sammen med sin kone Inger (1876-1936) til sin død i 1957. I dag eies fortsatt gårdens eiendommer av Prydz' arvinger. Hovedbygningen som ble utskilt fra gården og siden 1989 har vært eiet av andre, ble høsten 2005 kjøpt tilbake av Anne Prydz Sæterdal som har igangsatt restaurering både av hovedbygningen og hagen.

#1: Kirkeby; Bygdebok for Nittedal og Hakadal 1965 bind 1 side 91

#2: Kirkeby; Bygdebok for Nittedal og Hakadal 1965 bind 1 side 92

Beskrivelse av hagens utvikling

Periode 1. Hagen tidlig på 1800 tallet, familien Collett

Collettfamilien var på slutten av 1700-tallet blant de toneangivende i Oslos kulturliv og John Colletts utvikling av parken på Ullevål er kjent som noe av det mest spektakulære innen norsk hagehistorie. Den rommet både et orangerie med eksotiske planter, en grotte, et tempel, et fuglebur med undulater og var beplantet med trær og prydevekster. På Flateby i Enebakk hadde familien sitt jaktsted, hvor familien arrangerte store selskaperligheter i forbindelse med jakten. Her er det også beskrevet at det fantes to prydhager. Lystige sledeturer er beskrevet mellom Flateby og Markerud. (#3). Vi antar at det på denne tiden var en eldre bygning på Markerud, et jaktstøtt som ble kalt Petersminde.

Antagelig bygget Otto Collett den hovedbygningen som er på Markerud i dag. Familieselskapet var på denne tiden gått konkurs, men Otto kjøpte tilbake Markerud og noen andre gårder i Akershus for egne midler ervervet ved trelasthandel.

Dendro-kronologiske undersøkelser i 2005 forteller at bjelkelaget mellom kjeller og 1.etasje kan dateres til 1829. Det er sannsynlig at Otto Collett på den tiden oppførte det hovedhuset av mur som står der i dag. Otto Collett bodde på den tiden fortsatt på Ullevål selv om staten overtok som eier etter konkursen. Markerud ble antagelig bygget for å være et utfartssted i jaktseongen, men også som fremtidig enkesete for hustruen Marthine Collett. (#5).

Bygningen er i klassisistisk stil og ble fredet i 1923. Arkitekten for hovedhuset er mest sannsynlig Ottos Colletts bror Christian Ancher Collett, som på denne tiden var utnevnt til Statens bygningsinspektør i Christiania og omegn. At Christian Collett har tegnet Markerud kan ikke utelukkes, da trekk ved arkitekturen er svært lik huset han tegnet til seg selv på Nordre Tåsen i 1816.

Christian Collett tegnet på samme tid (1825) Fødselsstiftelsen ved Rikshospitalet i samarbeid med Grosch. Rikshospitalets park som ble anlagt samtidig, er også interessant i denne sammenheng. Den engelske hagestilen med slyngede ganger var tidens mote og preget både de større spaserveiene og området nærmest huset med asymmetri og avrundede bed og bosketter. Ut i fra dette er det naturlig å anta at de slyngede grusgangene på Markerud kan være en del av det opprinnelige hageanlegget. De eldste asketrærne som står i rekke langs hagens grense mot syd og asketreet som fortsatt står i buen rundt gårdsplassen er svært gamle og kan godt være fra rundt 1830. Lysthuset kan også være et element fra denne tiden, tilsvarende det vi også ser på tegningen fra Rikshospitalet. Springvannet er imidlertid av nyere dato, men det kan ha vært et tidligere damanlegg på samme sted. Hovedbygningen på Markerud er et påkostet bygg med solide dimensjoner. Det ville vært svært uvanlig om det ikke ble anlagt et passende hageanlegg til et slikt bygg på denne tiden i dette sosiale sjiktet. Dessverre har vi ingen skriftlige kilder, bilder eller tegninger av hagen på den tiden som kan bekrefte denne teorien. Det er imidlertid først da Markerud ble direktørbolig for fyrstikkfabrikken i 1855, at det med sikkerhet vites at hagegangene er en del av hageanlegget.

#3: P. Ruud, Søndre Nittedal, glimt fra siste hundre år, 1995

#4: Alf Collett; Familien Collett, 1872 side 97

#5: Alf Collett; Familien Collett, 1915 side 302

Parken ved Fødselsstiftelsen og Rikshospitalet. Collett tegner forslag til Fødselsstiftelsen som så modifiseres av Grosch. Rikshospitalet bygges i perioden 1825 til 1842.

En vurdering av alléens opprinnelse

Hovedbygningen er ikke anlagt som en del av det opprinnelige gårdstunet, men ligger vendt mot den gamle kongeveien. Dette understreker Colletts sosiale posisjon og bygningens funksjon som et lyststed, separat fra gårdsdriften. Hovedhusets inngangsparti ligger vendt mot en halvsirkelformet gårds plass, hvor det i dag går en allé av hovedsakelig lønn opp til veien.

Det eldste treet som i dag står i alléen er en ask. Den er antagelig over 100 år gammel. Hvorvidt det har vært en allé der helt fra bygget ble oppført er usikkert, selv om det er naturlig å anta. På den første kjente tegningen fra 1855 ser man løvtrær på denne siden av huset, men ikke i partiet nærmest huset der alléen står i dag. Bygningen ligger fritt og det er mulig å se låven. Det er heller ikke spor av noe hageanlegg øst eller sør på eiendommen. Tegningen viser imidlertid huset sett fra lang avstand og fremhever huset som en del av landskapet. Detaljer i vegetasjon er underordnet. Alléen kan på denne tiden også ha ligget høyere opp på tomten enn det den gjør i dag. Hos Riksantikvaren er tegningen datert til desember 1855. Det kan stilles spørsmål om det er korrekt, i så fall må det være snøfritt tidlig i desember med løvverk fortsatt hengende på trærne. Tegningen er uansett laget såpass lenge etter oppføringen av huset at den ikke kan si noe sikkert om hvordan det var den gang familien Collett eide gården.

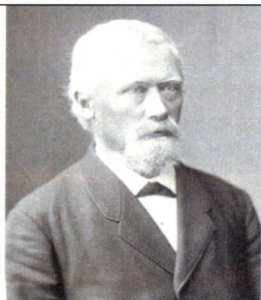
Gaarden Markerud i Nittedal.

Tegning av Markerud fra 1855

Periode 2. Hagen fra midten av 1800-tallet, direktørbolig for tændstiksfabrikken

Johan Lauritz Sundt kjøpte Markerud i 1855. Han anla Nitedal Tændstiksfabrik på tomten øst for hovedbygningen og bosatte seg fast på gården. Han blir den første etter Collettfamilien som bor i en lengre periode i hovedhuset. Tegningen datert 1855 er laget ved denne overtagelsen. Sundt var gift med Mathiane Charlotte Olivia Trepka og det var hennes slekt, gjennom Malthe Christopher Trepka, som overtok som bestyrer av fyrstikkfabrikken etter Sundt. Markerud var direktørbolig for fyrstikkfabrikken frem til 1895.

De viktigste hageelementene i denne perioden var grusgangene, det "levende" lysthuset, alléen og de store trærne som sannsynligvis ble plantet i 1830. Utover 1800-tallet blir slike hageelementer stadig mer populær i Norge. Det er mulig det blir gjort forandringer på stisystemet i løpet av disse årene. Malthe Trepka, som er bestyrer for fyrstikkfabrikken frem til 1877, arbeidet tidligere som gartner i Christiania og satt helt sikkert sitt preg på hagen i denne perioden. (#6) I forbindelse med bygging av terrasse mot syd og planting av, på den tiden en eksotisk Thuja, kan for eksempel hagegangen rundt Thuja-busken være anlagt.

Fabrikeier Johan Lauridz Sundt (1828-1889). Gift med Mathiane C. Olivia Trepka.

Mathiane Charlotte Olivia Sundt f. Trepka (1825-1901),

Christopher Malthe Trepka (1836-1877). Bestyrer på Nitedals Tændstiksfabrik

#6 Fra slektshistorien til Christian von Trepka (2005)

Alléen

På det militære kartet over Nittedal fra 1881 er det med svakt trykk avmerket et løvskogparti i hagen der alléen og trefeltet nord for alléen ligger i dag. Det er også markert løvtrær helt sør på tomten, der det fortsatt i dag er rester av en trerekke bestående av gamle og tildels utdødde asketrær. Originalens målestokk er 1:25000. Detaljer, slik som inntegning av en kort allé, er det derfor ikke naturlig å tegne inn på et slikt kart. Fyrstikkfabrikken sees som en lang sort bygning på østsiden av hovedhuset.

Utsnitt fra militært kart 1881

Riksantikvaren har et bilde fra slutten av 1800-tallet som viser hovedhuset og fyrstikkfabrikken sett fra øst. Det er røyk fra fabrikkpipen, så fabrikken er i hvert fall i drift, og tatt en gang før 1895. På dette bildet er det tydelig at det er høye trær på den siden av huset hvor alléen og partiet med parktrær er i dag.

Fotografi av Markerud og fyrstikkfabrikken fra omkring 1890 (Riksantikvaren)

Fotografiet viser tydelig at det på denne tiden er høye trær på den siden av huset hvor alléen og partiet med parktrær er i dag. Mellom drengestuen og låven er et parti av det hvitmalt gjerdet synlig. På østsiden av huset er det kun en gressbakke på denne tiden. Bakenfor denne ser man enden av en trekke som går sørover på eiendommen.

Parktrærne nord for alléen

Nord for alléen står det i dag to store sommereiker, et lerketre, noen lønnetrær og tre hestekastanjer. Den største eika har en stammeomkrets på 250 cm. Lerken er enda større med en omkrets på 290 cm. Lerken og kastanjene er synlige på fotografier tidlig på 1900-tallet, allerede da som store trær. På midten av 1800-tallet har det vært flere store løvtrær i dette feltet. Hvorvidt eiketrærne stod der allerede på 1800-tallet er noe usikkert.

Lysthuset

Lysthuset har opprinnelig bestått av mellom ti og tolv almetrær. Det er fem meter i diameter.

Hagen sør og vest for huset

Rett ved husets sørside sto det en svært høy thuja. Denne forgrenet seg nederst slik at den hadde flere tykke stammer som strekker seg oppover. Thujaen ble antagelig plantet samtidig med parktrærne. Thujabusker var eksotiske og populære planter på slutten av 1800-tallet.

Sør og vest i hagen finner vi et større parti hvor det i dag er bærbusker, bringebærkratt, stauder, rabarbra og frukttrær. Hvordan denne delen av hagen så ut på slutten av 1800-tallet er usikkert. Det kan også her ha vært et system av ganger. Det kan ha vært en ren prydhage, eller en kombinasjon av pryd og nyttehage med prydbusker, bærbusker og frukttrær, lignende det vi ser i dag.

Hageganger

Hagegangene er en viktig del av anlegget og spor etter tidligere ganger finnes under gressdekket.

Gårdsplassen og tilbyggene på huset

Gårdsplassen som ligger foran hovedinngangen, består av en halvbue som har vært dekket av et lag gråfarget grus. Veien gjennom alléen har også vært grusdekt. Hovedinngangen var på den tiden en glassveranda som skal være bygget av Rudolf Syberg som var bestyrer på fyrstikkfabrikken i 1880 og 90-årene.

Mot slutten av 1800-tallet fikk hovedbygningen et kjøkketilbygg mot nord. På husets sørside ble det trolig samtidig bygget en mindre terrasse i mur og naturstein.

Hagen mot øst

På fotografiet fra slutten av 1800-tallet (side +++) er det tydelig at det ikke er noen beplantning på denne delen av hagen. Partiet er gressdekt og det ses ikke spor av inngjerding. Det er naturlig å anta at denne delen har vært gresskledd og ubearbeidet. På denne siden av huset lå tjenestefolkenes inngang til kjøkkenet som opprinnelig lå i kjelleren.

Hagegjerdet

Fotografier viser at hagegjerdet var på denne tiden av tre og malt hvitt. Det hadde vertikale bord og markørstolper omlag på hver tredje meter. Gjerdet er så vidt synlig i partiet mellom stallen og låven på det eldste fotografiet med fyrstikkfabrikken. Det ser ikke ut til å ha vært gjerde på østsiden av huset. Vi antas at hagegjerdet på denne tiden gikk langs vestre og nordlige grensen av hagen, mens det er usikkert om det var gjerde mot sør.

Periode 3. Hagen fra første halvdel av 1900-tallet, bolig for distriktslege Hans Prydz

Dr. Hans Prydz kjøpte Markerud i 1901. Sammen med sin kone Inger, som var svært opptatt av hagebruk og prydvkster, fortsatte de utviklingen av hagen. Det mest karakteristiske elementet fra denne perioden er det tidsriktige staudebedet som ble anlagt på alléens sørside og dammen med springvann. De anla også en nyttehage på husets østside og dyrket bær, grønnsaker, krydder og frukt i hagen mot sørvest. Fra denne delen av hagens historie er dokumentasjonen god. Både nålevende barnebarns beretninger, fotografier og funn i hagen dokumenterer denne perioden.

Det hører med til historien at Inger Prydz fikk prisen for vakreste hage i Akershus tre ganger på 20-tallet av Det Kongelige Selskap for Norges Vel .

Fra perioden med glassveranda på vestsiden mot gårdsplassen. Tidlig 1900-tall.

Eiendommen fotografert fra fly på 40/50-tallet. Det er lett å se feltene for dyrkning av bær, grønnsaker og frukttrær. Det er også mulig å se noen av hagestiene dersom man forstørrer bildet opp.

Husets fasade mot øst. Morelltreet står helt til høyre i bildet. Bildet er fra 1935.

Hagens østside

Prydz anla en bær- og grønnsakhage i denne delen av hagen. Det ble også plantet flere frukttrær. Frukttrærne som står i hagen i dag er gamle, og med sikkerhet plantet av familien Prydz etter 1900. På fotografier fra tidlig 1900-tall, er alle synlige frukttrær forholdsvis unge. Et plommetre og et morelltre som sto nærmest huset er synlige på fotografier frem til 1960 tallet.

I en treklynge sørøst for huset sto høye busker av storfruktet hassel av sorten 'Lambert Filbert' som er en spesielt god sort av hassel. Langs gjerdet vokste det vanlige hasselbusker.

Hagen sør og vest for hovedbygningen

I denne delen av hagen ble det dyrket ulike bærbusker, bringebær, jordbær og grønnsaker, urter, prydvexter og frukt. Rester av dette finnes fortsatt i dag. Det var organisert som rekker med busker, og felt med grønnsaker. Barnebarna til Dr. Prydz kan fortelle at den store thujaen syd for hovedbygningen var stor allerede på 1930-tallet, og at den ikke var plantet av bestefaren. I området rundt thujen vokste det høye stauder av ulike slag. Orangerøde orientvalmuer har overlevd helt frem til de siste årene. I tillegg vokste det her i følge barnebarna til Dr. Prydz, liljer, riddersporer, løytnantshjerte og pioner. Mengder av liljer er synlig på et fotografi fra tidlig på 1900-tallet, muligens safranliljer.

Ved dammen og i feltet opp mot lysthuset ble det plantet ulike stauder som iris, pioner, moskuskattost, prydvinerot, gjerdcsolhatt, høstasters, samt løk av perleblomster, pinse- og påskeliljer. Ved dammen stod det også en buskrose. Noe av beplantningen ved dammen er synlig i bakgrunnen på fotografiet fra 1913/14. Det ser også ut som det ligger noen tråkk-heller inne mellom staudene.

Dammen er tre meter i diameter. Den var kantet med 12 steinblokker av granitt som var hugget i bueform. I midten av dammen var det et springvann som hadde en enkel stråle omlag 2 meter høy. Senere kom en mer avansert støpejernsfontene. Vannet ble muligens tilført med rør fra en bekk/brønn nord for kongeveien. Dammen vi ser i dag er mest sannsynlig anlagt på begynnelsen av 1900-tallet. Et av barnebarna til Dr. Prydz mener å huske at det var hans mormor som fikk laget denne dammen. Ved dammen stod det opprinnelig to asketrær forholdsvis tett og dannet en øy med grusganger rundt. En skypumpe tok det ene treet i 1938.

Dammen malt av Gerhard Munthe på 20-tallet. Roser og stauder sees ved kanten der det også i dag finnes stauder som har overlevd.

I bakgrunnen til høyre ses resten av stauderabatten slik den var på 50-tallet. Pioner blomstrer i forgrunnen ved dammen.

To rosehekker dannet veggene i en gang opp til lysthuset. Rester av disse hekkene er fortsatt i hagen, men vi må anta at det nå er grunnstammene som har overtatt for flere av de edle sortene. Ved lysthuset vokste det busker av snøbær som i dag har spredt seg bredt utover.

Hans og Inger Prydz i hagen sør for alléen omkring 1914. I bakgrunnen ser man rosehekken som fører opp til lysthuset.

Vest for lysthuset lå frukthagen med eple, morell og pæretrær. Lenger sør i hagen lå feltene for grønnsaker, bær og krydder. Her var det også plantet frukttrær. På flyfotoet fra 40/50-tallet er disse feltene godt synlige. Helt sør i hagen var det en rekke med misbenker for tidligproduksjon av salat og til oppal av småplanter. Erter og sukkererter ble også dyrket her. I grønnsaksfeltene ble det dyrket blant annet potet, selleri, asparges og krydder som pepperrot og dill.

I dette området lå også flere felt der det ble dyrket jordbær. Det var tre sorter jordbær. Både tidlige, sommerbær og månedsjordbær (rugen) som gir bær helt frem til oktober. Rugenbærene er nevnt i en artikkel om fru Nansens hage på Håkavik i Asker som ble utviklet på samme tid. Fru Nansen var søster av Inger Prydz og man må anta at jordbærene som barnebarna av Prydz husker som oktoberbær er av denne sorten. I samme område ligger et stort felt med poteter og bringebær. Det var også flere rekker med busker av røde og hvite rips og røde og gule stikkelsbær.

På terrassen mot sør stod krukker med pelargonium og langs veggen en rose, tulipaner og en annen prydbusk som ikke lar seg identifisere på fotografi.

Fotografi av sønnen Peter Prydz'skoleklasse i hagen 1913/1914. Til venstre for trærne ses strålen fra springvannet. Til venstre ses noe av beplantningen rundt dammen, høye og lavere stauder samt en buskrose.

Alléen

I Dr. Prydz' eiertid gikk det to markerte grøfter på hver side av veien i alléen. Grøftene endte i kummer ved gårdsplassen.

I stauderabatten langs alléen ble det plantet hvite silkepioner, rød bondepion, honningknopurt og hageaurikler i ulike farger. Her var det også satt løk av krokus. Under trærne i alléen blomstrer fortsatt et teppe av scilla om våren.

På 1970- tallet bestemte veimyndighetene at riksveien på vestsiden skulle legges noe om og heves i terrenget. Peter Prydz, som da eide Markerud, motsatte seg dette. Likevel ble et stykke på tolv meter av den øverste delen av hagen tatt til vei og sykkelsti. Trærne i den berørte delen av alléen ble fjernet og innkjørselen til eiendommen fra vest stengt med et gjerde. Dette til tross for at kulturminneforvaltningen ba veimyndighetene om å forandre planene av hensyn til det fredete huset og hagens viktighet i forhold til helheten.

Området nord for alléen

I dette området er det parktrærne som dominerer; eik, lerk, lønn og hestekastanje.

Ett av barnebarna til Dr. Prydz kan fortelle at farfaren plantet trær, muligens eik, i dette området.

Prydz plantet også eik på familiens sommersted. Disse er i dag omlag like store som eikene på Markerud.

Det står også en duftskjærsmine i området nord for alléen og en selvsådd liten gullregn fra den store gullregn som stod ved gårdsplassen inntil den ble hugget på 40- tallet pga. redsel for at barna skulle spise de giftige bærene. Langs gjerdet mot nord sto en hekk av toppspirea og snøbær. Langs gjerdet mot riksveien var det en hekk av gran. Tidligere gresset hestene mellom trærne. Restene av innhegningen er fortsatt synlig.

Silkepioner, bondepioner og prydsvinerot fra de opprinnelige staudebeplantningene som fortsatt finnes i hagen. Bildet er fra 1997.

Hagegjerdet

Hagegjerdet, et stakittgjerde, var på den tiden malt engelsk rødt og omkranset hele hagen. Det var konstruert med vertikale jernstolper av flatjern med to rekker av horisontale bord som tjente som spikerslag for kledningen av vertikale bord. Den tidligste versjonen var laget med spisse ender som

danner slake oppadstigende buer. Senere på 40- tallet ble gjerdet laget av smale bord som var avskåret i overkant slik at de fikk en kantet avslutning. Ved inngangen til alléen og de to inngangene fra nord, var det portstolper av granitt. Stolpene ved inngangene mot nord står der fortsatt. Grindene var hvite og av tre. De hadde form med spisse bordender som dannet en nedadgående bue i portens overkant.

Gjerdet tidlig på 1900-tallet med slake oppadstigende buer.

Gjerdet på 1940-tallet. Tatt på utsiden av hagegjerdet i syd.

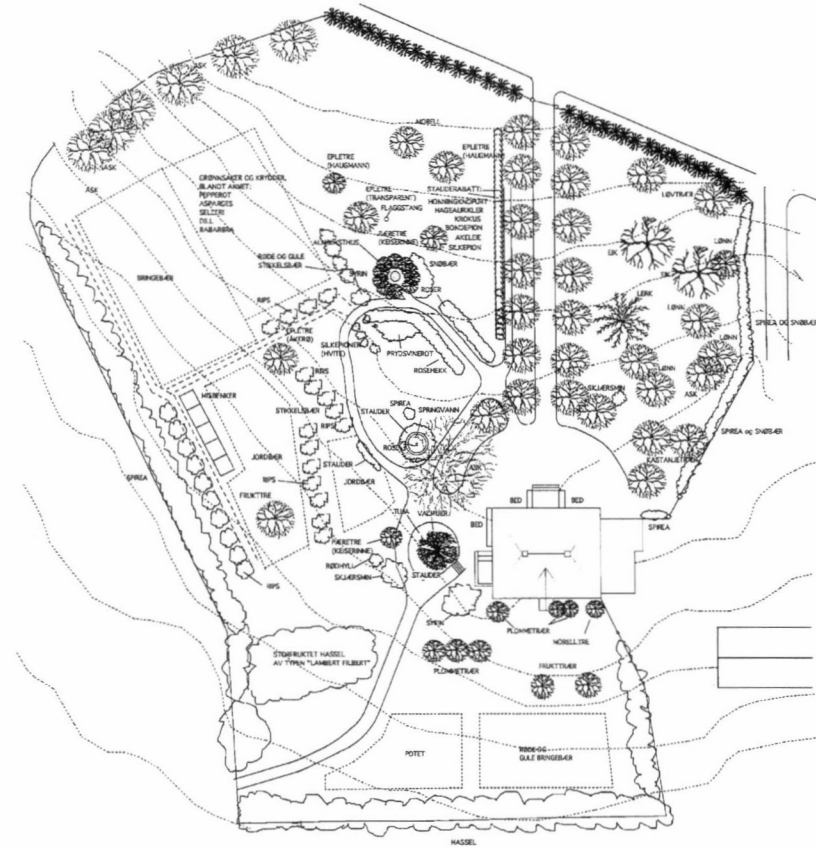
Tegning av hagen fra perioden 1901-1957

Bær- og grønnsakshagene øst og sør i hagen er skissemessig tegnet inn på bakgrunn av informasjon fra barnebarna til Dr. Prydz og fra flyfotografiet fra 40/50-tallet.

Hagen og alléen strakte seg i denne perioden 12 meter lengre vest enn den gjør i dag. Jeg har likevel bare forlenget alléen med ett tre da dette passer i forhold til antall trær som det såvidt er mulig å telle fra et fotografi av Hans og Inger Prydz i hagen tidlig på 1900-tallet. Dette antallet passer og med hagegjerdets plassering i tiden før 1970.

I bedet rundt dammen stod det blant en buskrose, iris, gjerdesolhatt, høstaster, moskuskattost, pioner, hagegullris, påske- og pinseliljer.

I staudebedet ved tujaen var det orangerøde orientvalmuer, løytnantshjerter, liljer, pioner og riddersporer.

Restaurering av hagen 2005 - 2011.

Periode 4. Den glemte hagen hentes frem

Foto fra 2004 tiden før nåværende eier overtok.

Registrering - 2004

Generelt

Hagen har vært gjengrodd i mange år, spesielt partiet sør og vest for huset der bringebærbuskene hadde overtatt og dekket praktisk talt hele området.

Hagen øst for huset var gjengrodd med ugress. Denne delen har vært benyttet som hestehage på 1980-tallet og det har vært gravet med gravemaskin i området. I denne delen av hagen er eventuelle spor fra tidligere perioder derfor trolig gått tapt. Området med parktrær nord for alléen er i best skikk. Skyggen fra trærne har holdt undervegetasjonen i sjakk. Området rett sør for alléen, området rundt dammen og opp mot lysthuset er også delvis intakt.

Alléen

På sørsiden står fortsatt fem lønnetrær og en eldre ask intakt, mens det på nordsiden kun er to lønnetrær igjen. Det tredje treet i alléen på nordsiden er en yngre bjørk som enten har sådd seg selv, eller er plantet der i nyere tid.

Stauderabatten langs alléen

Det er fortsatt to silkepioner, en bondepion, og noen honningknopurt igjen fra det som har vært en stauderabatt langs hele alléen. Øverst i alléen og på siden finnes martagonliljer. Det kan tyde på at det har vært martagonliljer i stauderabatten, eller de kan ha frødd seg fra martagonliljer som har stått andre steder i hagen.

Dammen og staudene rundt

Den støpte bunnen i dammen er sprukket. Den steinsatte kanten er falt noe fra hverandre, men er ellers intakt. Rester av utløp og rør for springvann finnes fortsatt i midten. På dammens sørside er det et felt med stauder som blomstrer rikt og har spredt seg utover. Her finnes iris, silkepioner, rudbeckia moskuskattost, hagegullris, reinfann og høstasters.

Lysthuset

Tre av de opprinnelige alme-trærne er fortsatt intakt men skrøpelige. Det er tydelig at disse har vært styvet jevnlig i 2-2,5 meters høyde. Det står også en gruppe alm her som nå er med på å danne en ramme for lysthuset. Disse har ikke vært styvet med unntak av en stamme som har blitt noe styvet i nyere tid. En lønn står også som en del av lysthuset, den er styvet i nyere tid og er vel ikke eldre enn 50 år. To yngre almer står også i dette området, den ene av disse står et stykke utenfor, mens den andre står der det tidligere har stått eldre almetrær som har vært en del av lysthuset.

Det overgrodde lysthuset

Rosene i bedet opp mot lysthuset

En lengre rekke med fem rosebusker står på den ene siden. På den andre siden to busker og et større buskfelt med roser. Rosene danner nyper og er av ulike arter. Noen av rosene ser ut til å være av typene *Rosa canina* og *Rosa x kantschatica* 'Hollandica'. Disse har vært brukt som grunnstammer og har antagelig overtatt for den podete arten. Den fylte rosen i feltet er *Rosa alba* 'Maxima'. På den ene siden av det største rosebuskfeltet er det flere silkepioner som brer seg med prydsvinerot.

Rosa alba 'Maxima'

Rosa canina

Frukthagen

Frukttrærne står vest for lysthuset. De bærer fortsatt frukt, men trærne er gamle og frukten har endel angrep av skurv. Eplesortene er Åkerø, Haugmann og Transparent. Morelltreet var uten frukter og ikke mulig på dette tidspunktet å sortsbestemme.

Plantelister, vegetasjon i hagen registrert 2004-2005

Trær:

Platanlønn - *Acer platanoides*
 Lerk - *Larix Kaempferi*
 Hestekastanje - *Aesculus hippocastanum*
 Sommereik - *Quercus robur*
 Edelgran – *Abies amabilis*
 Ask - *Fraxinus exelsior*
 Bjørk - *Betula pubescens*

Prydbusker:

Toppspirea – *Spiraea salicifolia*
 Duftskjærsmine – *Philadelphus coronarius*
 Gullregn – *Laburnum alpinum*
 Snøbær – *Symphoricarpos albus*
 Rosa x alba Maxima
 Rosa canina -
 Rosa x kamtschatica 'Hollandica'
 Kjempetuja – *Thuja plicata*
 Vanlig syrin – *Syringa vulgaris*

Stauder:

Hageiris – *Iris x germanica*
 Høstaster – *Asteraceae*
 Silkepeon – *Paeonia lactiflora* Duchesse de Nemours'
 Silkepeon – *Paeonia lactiflora* 'Edulis superba'
 Silkepeon – *Paeonia lactiflora* 'Festiva maxima'
 Silkepeon – *Paeonia lactiflora* 'Létincelante'
 Bondepeon – *Paeonia officinalis*

Akeleie – *Aquelegia vulgaris* , ulike sorter
Hagegullris – *Solidago*
Reinfann – *Tanacetum vulgare*
Honningknopurt – *Centaurea montana*
Martagonlilje – *Lilium martagon* var. *caffaniae*
Safranlilje – *Lilium bulbiferum* ssp. *croceum*
Prestekrage – *Chrysanthemum leucanthemum*
Moskuskattost – *Malva moschata*
Gjerdeshatt – *Rudbeckia laciniata* -Goldquelle
Prydsvinerot - *Stachys grandiflora*
Brennende kjærlighet – *Lychnis chalconica*
Storklokke – *Campanula lactifolia*

Bærbusker:

Rips: røde og hvite sorter
Stikkelsbær: røde og grønn-gule sorter
Bringebær – rød sort

Frukttrær:

Epletrær: - Åkerø, Haugmann, Transparent
Morell

Mål for bevaring og restaurering av hagen på Markerud

Hovedformålet er å ta vare på og gjenskape hagen og dens elementer slik den er blitt dannet gjennom flere hagehistoriske epoker.

Arbeidet med bevaringen og restaureringen av hagen skal gjennomføres i tråd med antikvariske prinsipper og retningslinjer. Det skal benyttes tidsriktig plantemateriale og i størst mulig grad opparbeide beplantning med planter som er oppformert ut i fra de vekstene som har overlevet i hagen, samt supplert med arter og sorter som er tatt vare på fra andre gamle hager i distriktet.

Restaureringen skal gjøres i samarbeid med kompetente fagpersoner, blant dem Mari Marstein ved Gamle Hvam Museum som arbeider med prosjektet *Plantearven*.

Før restaureringen startet ble følgende vurderinger gjort:

- Treplantingen er en fordel å gjøre så tidlig som mulig der det ikke kommer i konflikt med annet arbeid. Trærne trenger tid til å etablere seg og for å komme i vekst.
- Det er nødvendig å restaurere dammen i forkant av arbeidet med hagegangene og beplantning fordi disse ellers ville blitt ødelagt i forbindelse med en senere arbeidsoperasjon.
- Lysthuset er viktig å restaurere i sammenheng med hagegangene og planting av nye trær, da det vil innebære graving som må gjøres i forkant av arbeidet med stiene.
- Gårdsplassen foran hovedbygningen og veien i alléen er viktige elementer i anlegget. Restaurering av disse arealene vil gi et betydelig løft til opplevelsen av hele anlegget.

Beskrivelse av gjennomførte tiltak i Fase 1, 2005 - 2007

Beskrivelsen er utarbeidet av gartner Jan Høvo som har vært ansvarlig prosjektleder for restaureringsarbeidene. Han har hatt ansvar for den faglige kvaliteten på innleide tjenester, og for det praktiske dugnadsarbeidet. Han har også bidratt med praktisk arbeid innsats.

Arbeidet med første del av restaureringen av hagen på Markerud er gjennomført. Det har i hovedsak handlet om å få ryddet den gjengrodde hagen for uønsket vegetasjon slik at arealet er gjenvunnet og klart for videre bearbeidelse. På denne måten har frukttrær, bærbusker, stauder og løvtrær i den gamle hagen kommet frem og fått bedre vilkår for vekst. Samtidig har det vært prioritert å få gjort større arbeider som krever maskiner slik at dette blir gjort før man anlegger blomsterbed og beplantninger.

Treplanting:

Fire lønnetrær ble plantet inn på våren som erstatning for utgåtte trær i alléen og et asketre ble plantet i halvsirkelen rundt gårdsplassen. Trærne er av god kvalitet og stor størrelse slik at de har gode odds i konkurranse med de store trærne i området.

Jobben startet samme dag som formannskapet i Nittedal kommune var på befaring på gården. Det var en flott mulighet til å rette fokus mot det å ta vare på også de historiske hagene.

Lønnetrær i alléen

Ask ved gårds plass

Dam med springvann

Dammen var årets hovedprosjekt. Den gamle dammen var helt ødelagt, men kantsteinen var nesten intakt. Flere løsninger ble vurdert, også et alternativ med bruk av tett duk, men valget falt på å gjennomføre restaureringen med samme konstruksjon som den opprinnelige dammen; en støpt konstruksjon der kantsteinen er gjenbrukt til tross for den grove karakteren på steinen og noen ujevne bruddstykker. Tettingen mellom steinene har imidlertid blitt gjort med et moderne to-komponent materiale for å sikre best mulig tetting. Det er deretter fuget med støp slik at uttrykket blir likt den gamle dammen. Fonteneteknikk sto for VVS-arbeidene.

Fontenedelene er av bronse og systemet for fontenen innebærer at vannet sirkulerer gjennom en nedgravd kum i hagen.

Den gamle dammen

Dammen er ferdig støpt! Høst-2006 (retursil i bakkant står høyt fordi den ikke er kappet ned enda.)

Lysthuset

Første del av arbeidet med å restaurere alme-lysthuset er gjennomført. Trærne som måtte fjernes er hugget. Et av de gamle almetrærne er fortsatt intakt og vil stå som et minne om det gamle lysthuset. Nye trær plantes inn våren-2007 slik at sirkelen igjen opprettes rundt det gamle steinbordet.

Formering av stauder

Formeringsbed ble opparbeidet i sammenheng med en karplante plass. Jorden i formeringsbedet ble grundig rensert for ugressrøtter og tilført torv for å lette den tunge leirjorda. Peoner, liljer, iris, knoppurt, gjerdessolhatt, høstasters, akeleie, brennende kjærlighet og valmuer er hentet ut av hagen, delt og plantet i formeringsbedet. På karplante plassen ble det sådd valmuer, martagonliljer, iris, peon og aurikler.

Stauder er delt og plantet i formeringsbedet.

Areal ved husets østside og ved thuja

Opplagrete jord- og steinmasser ved husets østside er fjernet med gravemaskin og et stort hull i terrenget er fylt igjen med disse massene.

Hageporter

De to identiske hageportene er restaurert med utgangspunkt i fotografi fra tidlig på 1900-tallet. Det dukket opp et nytt bilde som tydeliggjorde hvordan portene hadde vært. Både detaljering av portene og beslag var synlig på foto. Portene ble malt hvite med linoljemaling.

Trepleie

De gamle frukttrærne og parktrærne ble beskåret. Frukttrærne trengte hard beskjæring for å åpne kronene igjen. Parktrærne er først og fremst beskåret for å hindre nedfall av døde grener som kunne skade personer og for å fjerne grener som gnisser mot stammene og lager sår, samt fjerning av gamle villskudd. Flere av trærne er i dårlig forfatning.

Klargjøring av staudebed

Staudefbedet i hele alléens lengderetning ble stukket ut, dypgravd, frest og luket for flerårige ugress. Staudene som hadde overlevd er flyttet til formeringsbedet. For å få en blomstring allerede denne våren er det satt løk av pinselilje og tulipan i bedet.

Rydding av hagens areal/fjerning av uønsket vegetasjon

Dette har vært det mest tidkrevende arbeidet og har kun vært gjort som mekanisk bekjempning uten bruk av ugressmidler. Kratt har vært kuttet og slått i flere omganger. En mengde små og store trær er fjernet slik at hagens areal igjen er blitt synlig. Bærbusker og stauder har dukket opp i krattet og fått bedre vilkår for sin vekst.

Hagen er ryddet for kratt og trær, på bildet til høyre ser man midt i bildet et av de eldste asketrærne som markerer hagens utstrekning mot sør. Ryddingen har pågått helt til januar-07 – og så kom snøen.....

Rekonstruksjon av hagebenker

Dette tiltaket var tenkt gjennomført i andre del av hageprosjektet. Men siden det ikke var mulig å sette ned portstolpene i år pga. tele har vi trukket dette inn i første del av prosjektet. Hagebenkene rekonstrueres etter fotografi tatt tidlig på 1900-tallet.

Beskrivelse av gjennomførte tiltak i Fase 2, 2008 - 2011

Sommer – 09: Det blomstrer i staudebedene og de gamle peonene er nå tilbake der de ble funnet i den gjengrodde hagen ved begynnelsen av restaureringsarbeidene.

Arbeidet som ble gjort i Fase 1 har gitt gode resultater – gradvis har hagen funnet tilbake til sin gamle form.

Vei i alleen og gårds plass

Den gjengrodde veien i alleen, den bueformede gårdsplassen og arealet ved terrasse mot syd og inngang tilbygg nord er nå sjaktet ut i 20 cm. dybde og bærelaget med grusmasse med korning 0-32 er lagt ut. Slitelaget på 2 cm. med finere grusmasser legges i 2010.

Utgangspunkt før utsjaktning i alleen

Torven er fjernet

En forvandling - Alleen og gårdsplassen har fått nytt grusdekke

Lysthuset

De gamle stubbene ble gravet ut og grusdekke ble lagt på den sirkulære plassen i midten. En lav kant av stedefen stein ble laget for å lage et skille mellom jord og grusdekke. Rekonstruksjonen av lysthuset ble gjort med 12 unge lindetrær som nå har begynt å få lange nok skudd til at vi neste sesong kan begynne å binde dem sammen slik at veggen dannes i lysthuset. Som bunndekke ble det plantet gravmyrt som har etablert seg godt og gir et fint grønt dekke under trærne.

Det gamle lysthuset før rekonstruksjonen

Området er tilrettelagt og trærne er nyplantet våren 2008

Sommer-09: Trærne er nå i god vekst. Lysthuset skjermes mot rådyr med netting de første tre årene frem til den tette kløvvegen er dannet. Den gamle bordplaten i ringeriksskifer har fått understell i malmfuru som erstatning for betongblokken som stod der. Betongblokken var av sekundær art og laget med tanke på praktiske hensyn.

Portstolper

Portstolper av granitt er satt ned igjen ved de to hageinngangene. Tre av stolpene kunne gjenbrukes, mens den fjerde måtte skaffes av tilsvarende granitt.

Utgangspunktet med skjeve stolper som telen har satt ut av posisjon.

Portstolpene til sideporten er gjeninnsatt, porten er montert og malt på dugnad.

Portstolpene til hovedporten er gjeninnsatt og den rekonstruerte porten er montert.

Hageganger

Hagegangene ble sjaktet ut med 20-25 cm dybde. Bærende lag ble lagt og kantene sådd til med gress og skåret i riktig bredde før det siste laget med 2 cm. Slitelag ble lagt..

Grusgangene sjaktes ut

En bobcat med passende bredde på skuffen var et godt verktøy for utsjakingen.

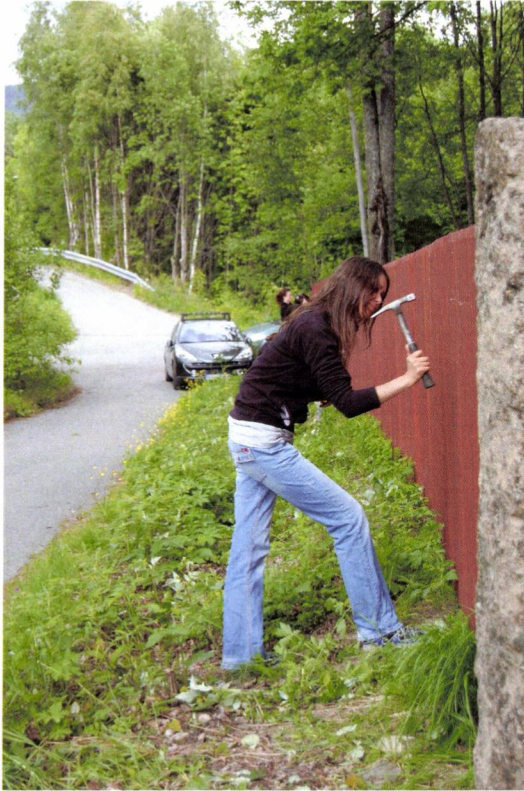
Bæringslaget er ferdig lagt. Gresskanten er grodd til og klare til skjæring i riktig bredde: 120 cm.

Hagegjerdet

Rekonstruksjon av stakittgjerdet er gjort langs hagens vest og nordside der hagen grenser mot gangveien. Beitegjerde er satt opp langs hagens øvrige grenser.

Utgangspunktet: Et ganske slitent nettinggjerde stod som en rest fra 70/80-tallet.

Første del av gjerdet ble satt opp høst 2008 og her en dugnadsgjeng i ferd med å sette spiker nr. 2 i alle festepunktene for stakittet.

Det rekonstruerte hagegjerdet gir den gamle hagen en stemningsfull ramme.

Hagetrapp / terrasse og ny trapp ved hovedinngang.

Hagetrapp/ terrasse.

Hagetrappen er restaurert. Trappen var i utgangspunktet svært ødelagt og fundamentet var dårlig. Omfattende murerarbeid, grunnisolasjon og sikring av den gamle muren ble gjort.

Hagetrappens / terrassens konstruksjonen forbedres.

Hagetrappen / terrassen er restaurert med samme type dekke av Ringeriksskifer slik den har vært opprinnelig. Gammel stein som ble funnet ved terrassen er plassert tilbake.

Trapp foran hovedinngang.

Foran hovedinngangen var det en trapp med bredt repos som var opprinnelig hadde vært fundamentet for glassverandaen som ble bygget på slutten av 1800-tallet, og revet i 19?? Repuset var overdimensjonert og stod dårlig til fasaden. Ved demontering av reposit ble det funnet et trinn fra den originale trappen, men ikke tilstrekkelig til at det er mulig å si noe om denne trappens opprinnelige form. Trappekonstruksjoner på samtidige bygninger ble undersøkt og ny trapp ble tegnet på bakgrunn av eksempler på tidsriktig trapper. Granitten som er benyttet er brutt i samme område og er så og si identisk med granitten i av den eldste trappen. Trappen er oppført med dispensasjon fra kulturminneloven.

Reposet som tilhørte den tidligere glassverandaen demonteres.

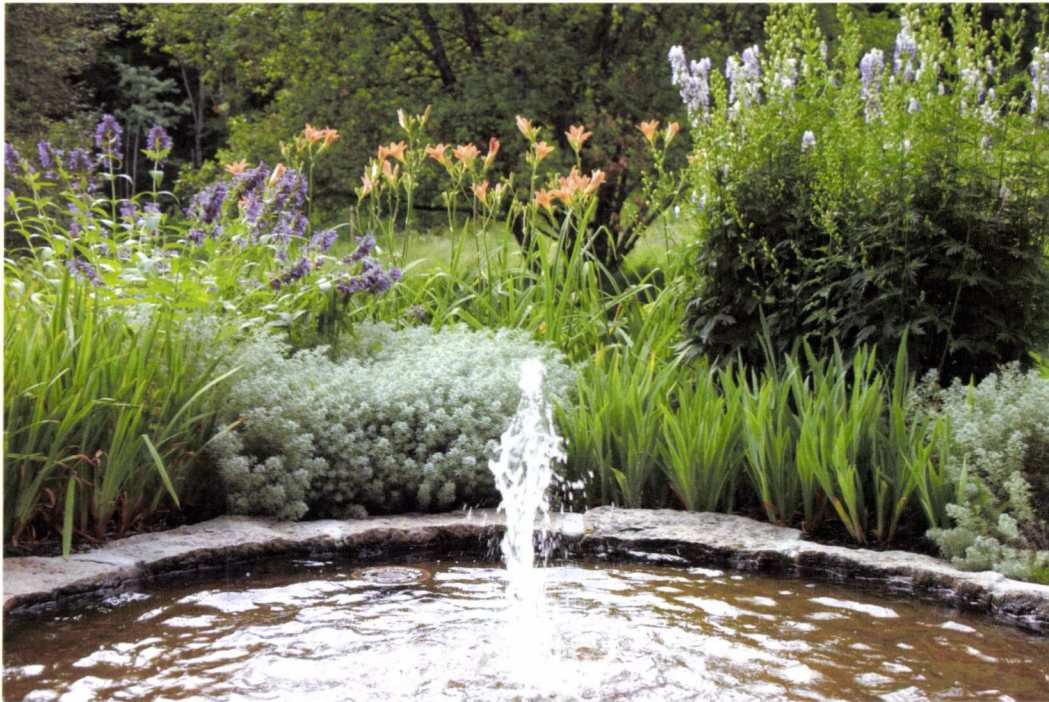
Arbeidet med å montere det nye trappereposet er i gang. Arbeidet gjøres av Espen Marthinsen i MurIng som har spesiell kompetanse på antikvarisk murarbeid.

Beplantning – stauder

De tre største staudefedene er nå gjenskaft. De gamle staudene som ble funnet i hagen har vært formert opp og er satt tilbake i fedene. Fedene ble supplert med stauder som passer til perioden sammen med staudefutvalget i genressursarbeidet i prosjektet ”Plantearven”. Markerud er med i arbeidet med å bevare gamle stauder for ettertiden.

Jorden i bedet bearbejdes og staudene plantes våren 2007

Sommer -09: Ved springvannet har staudene nå stått to sesonger og blitt en frodig beplantning

Det buede staudebedet mellom springvann og lysthuset. Bedet er klart til planting høsten-08

Sommer-09: Bedet er i ferd med å vokse seg til.

Det 18 meter lange staudebedet langs alleen er et typisk element fra tidlig 1900-tallet. Bedet er plantet sensommer -09. Aurikler i kanten slik de som husker hagen kan fortelle.

Rosehekkene

Det er to partier med rosehekker. Det ene er restaurert mens det andre er en tolkning basert på grunnstammeroser som er funnet i dette området.

Restaurert rosehekk. Rosen på enden av hekken er en gammel albarose som har overlevd i hagen.

Spirea og snøbærfelt

De bredtvoksende feltene av spirea og snøbær ble klippet tilbake. To av feltene ble formklippet slik at de ble fremtredende elementer i hagen og er med på å danne rom.

Bærbusker

Bærbuskene som ble funnet i hagen er flyttet til nyttehageområdet og supplert slik at de danner rader. Det er solbær, rips og flere sorter stikkelsbær.

Frukttrær

En gammel pæresort som heter Keiserinne er formert/podet og tilbakeført til hagen. Det er plantet et epletre og et bergamott tre. Planen er å plante flere frukttrær når arealet på østsiden av huset opparbeides.

Engareal, nyttehage og andre arealfunksjoner

Dette arealet har gradvis blitt opparbeidet de siste to sesongene. Deler av arealet er tilsådd med gress mens andre deler har blitt ryddet og skjøttet som eng. Engvekster som storkenebb, prestekrage og mjødukt blomstrer i hagens ytterkanter. Gressareal som binder hagen sammen.

Gressdekke er anlagt rundt den gjenstående rekken av rabarbra. I samme område står bærbuskene. Vi er også i ferd med å anlegge et nyttevekstbed for krydderurter og asparges.

Det har vært viktig å bevare engarealene i utkanten av hagen der det blant annet blomstrer engstorkenebb og mjødukt. Disse står som egne områder og slås et par ganger i løpet av sesongen.

Vårblofstrende vekster

Løk av gamle sorter pinseliljer, iris reticulata og tulipaner er satt både i bedene og i engarealet. Tulipanene har fått hard medfart av rådyrene, men pinseliljene klarer seg bra.

Tulipaner og pinseliljer blomster

Gamle sorter av pinselilje settes i engareal hvor det også står liljer fra den gamle hagen.

Skifergang ved stort buet staudebed.

Ved opparbeidelsen av det store buede staudebedet dukket det opp skiferheller som lå på rekke og rad og dannet en skifergang i kanten av det gamle bedet. Hellene lå 20 cm ned i jorden. Deler av gangen var helt intakt. Hellene ble merket og rengjort. Heller fra det demonterte repositet ved trappen var av samme type stein og ble brukt til å fullføre skifergangen.

Rester av den gamle skifergangen ble funnet under 20 cm jord.

Skifergangen ferdig restaurert danner grensen for de sentrale staudebedene.

Vanningspunkter

Fire vanningspunkter er lagt opp i hagen slik at vanning kan gjøres på en enkel og skjøtelsesmessig gunstig måte. Det ble gravet grøft i 20-50 cm dybde for sommervann fra hovedbygningen.

En av fire vannposter i hagen

Supplerende beplantning

I andre del av hagen er det plantet inn hasseltrær som en kant mot hagens grense mot øst, der det Arbeidet er igangsatt, men det er fortsatt endel igjen å supplere i områder med prydbusker. Fortsatt står det igjen en del av de gamle hasseltrærne. Den gamle forvokste og feilbeskårne thujaen er erstattet med et yngre eksemplar av den samme arten (*Thuja plicata*- kjempethuja) Dette er gjort i samråd med antikvarisk myndighet. Den gamle thuja stubben ble hulet ut og den nye busken plantet i senter av den gamle stubben.

Den gamle thujaen

Nyplantet thuja i 2009

Den gamle forvokste thujaen fungerte ikke lenger slik intensjonen har vært, som et eksotisk prydelement i hagen. Den var feilbeskåret slik at det ble dannet mange topper og baret var blitt grågult. Det besluttet at den skulle erstattes med en tilsvarende *Thuja plicata*.

Avslutning

Hagen på Markerud gård står på høringstidspunktet for fredningen i fullt flor, og i stor grad ferdig restaurert. Fra nå av gjenstår et kontinuerlig stell og vedlikehold. Det skal utarbeides en skjøtselsplan for å sikre at de kulturhistoriske verdiene i hagen tas vare på for fremtiden.

Sammen med det foreslått fredete området med tun og jordvei, vil Markerud gård bli et historisk pusterom for lokalmiljøet i Nittedal, og et svært interessant historisk dokument i nasjonal sammenheng. Eierne av Markerud gård har vist stort mot, stor iver og optimisme, dyktighet, og ikke minst, nedlagt ufattelig mange arbeidstimer.

Hagen på Markerud er åpen for publikum og flere personer i nærområdet har fått et spesielt forhold til gården og hagen ved deltagelse i dugnadsarbeid. Øst for drengestuen er det dyrket opp et område til parsellhage som drives av eier i samarbeid med nærmiljøets barnehage og en gruppe burmesiske flyktninger. Her dyrker de grønnsaker til eget forbruk. Jordene beites hovedsakelig av sauer fra Beitepatruljen, men også av hester.

Ved hjelp av egne midler, private bidrag og offentlige tilskudd er det på Markerud skapt et anlegg som vil spre glede, opplevelser, kunnskap og tilhørighet til historien for dem som trår inn gjennom hageporten.